

Dorpen die verdwenen voor de vooruitgang

déjà vu Paul van der Steen

De eerste inwoners van het Brabantse Moerdijk meldden zich deze week voor het laten taxeren van hun huis. De oprukkende industrie dreigt hun woonplaats te verzwelgen. Bij Delfzijl verdwenen in de vorige eeuw om dezelfde reden drie dorpen.

Oterdum. Weiwerd. Heveskes. Bij steeds minder mensen doen de namen van deze dorpen een lichtje branden. Ze bestaan niet meer, zijn van de kaart geveegd, verdwenen voor de vooruitgang. Het almaar bedrijviger wordende Delfzijl moest de ruimte krijgen. Enkele relictten van gemeenschappen die vernietigd werden, verdwenen naar mu-sea. Zaken uit bijvoorbeeld de kerk van Oterdum, zoals het orgel en de preekstoel, kregen een plek in godshuizen elders in het land. Verder resten van de dorpen nog enkel de herinneringen aan wat ooit was.

Voor de planners en politici van net na de wederopbouw leek de toekomst nog in sterke mate maakbaar. Op veel plekken op de kaart van Nederland werden de bedenksels van de tekentafel realiteit. De Flevo-polders kwamen door mensenhanden droog te liggen. De grote steden kregen hun slaapsteden.

Maar de economie en bevolking bleven maar verder groeien. Statistici voorspelden in het midden van de jaren zestig dat Nederland rond het jaar 2000 zo'n twintig miljoen inwoners zou tellen.

De Randstad moest daarom enigszins ontlast worden. Dat kon door gebieden elders met een groot gebaar tot ontwikkeling te brengen. Spreiding werd het nieuwe toverwoord. Shell in Pernis kon niet meer verder groeien. Een nieuw industriegebied aan het Hollandsch Diep, de haven Moerdijk, bood uitkomst. Met horten en stoten kwam daar wat tot stand.

Delfzijl was in de ogen van de toenmalige beleidsmakers ook een van de plekken met potentie, industrialisatiekernen werden ze genoemd. De Groningse plaats had alles om bedrijvigheid aan te trekken: een verbinding met de Noordzee via de Eems, waar ondernemingen hun afvalwater in konden lozen, Nederlands grootste exportmarkt, Duitsland, op een steenworp afstand en bodemschatten in de buurt, de zoutvoorraden bij Winschoten en de net gevonden gasbel bij Slochteren.

Op veel plekken op de kaart van Nederland werden de bedenksels van de tekentafel realiteit

Mochten al die vestigingsfactoren de industrie nog niet voldoende overtuigen, dan wilde de overheid best een kontje geven. Bedrijven die zich in een industrialisatiekern vestigden of daar uitbreidden, maakten aanspraak op een aantrekkelijke stimuleringspremie. De diverse overheden zorgden er ook voor dat de infrastructuur de grote toekomst aan kon.

De plaatselijke politiek liet zich betoveren door de fraaie toekomstvisioenen. Heel de politiek? Nee, één raadslid bood dapper weerstand aan het hardnekkige vooruitgangsgeloof. Mejuffrouw Toxopeus Pott, woonachtig in een boerderij bij Oterdum die al jaren in familiehanden was, zette vraagtekens bij het offeren van honderden hectares van de beste landbouwgrond. Ze zei dat de anderen 'dronken van welvaart' waren. De honger naar steeds verdergaande groei stond haar tegen. Mensen gedroegen zich 'als een wild dier dat bloed geproefd heeft en steeds trek krijgt aan meer'.

In 1968 stond de toekomst van onder meer de boerderij van Toxopeus Pott op de agenda van de gemeenteraad van Delfzijl. Er werd voorgesteld om te slopen om de nieuwe economische ontwikkelingen ruim baan te geven. De liberale volksvertegenwoordigster vroeg vooraf het woord en schetste in een emotioneel betoog dat niet alleen een boerderij vernietigd dreigde te worden, maar ook haar leven. "Als ze je iets afnemen dat je het dierbaarst en het liefste is, waarvoor je je helemaal jaren en jaren lang hebt ingezet, wat de zin en het doel van je leven is, wat je veel zorg geeft, maar waartegenover je elke dag zoveel menselijke vreugde geniet, waarvoor je dankbaar bent, dan is dat een zwarte dag in je leven." Na haar rede verliet Toxopeus Pott de vergadering. De raad had geen clementie. Die koos voor de economie in plaats van voor de emotie. De boerderij ging plat.

Begin jaren zeventig verdween het grootste deel van de drie dorpen bij Delfzijl. Vrijwel direct daarna bleken eerder geschetste scenario's veel te rooskleurig. De milieubeweging sputterde omdat alle voorgenomen activiteit wel erg dicht bij de waardevolle Waddenzee plaatshad. De oliecrisis maakte ondernemers een stuk voorzigtiger. Met de later volgende economische crisis kwam er helemaal de klad in.

Nog altijd liggen veel van de beoogde industrieterreinen braak. Een groot deel van het sloopwerk was achteraf niet nodig geweest. Een stad met honderdduizend inwoners is Delfzijl nooit geworden. In plaats daarvan slaat de bevolkingskrimp er al decennialang ongenadig hard toe. Rond het jaar 2000 zakte het inwoneraantal onder de achttienduizend. Inmiddels zijn het er nog maar rond de vijftienduizend.

Restanten van het kerkhofje van het verdwenen Oterdum. FOTO DICK COERSEN, ANP

Cowboy van buiten, homo van binnen

De carrière van tenor Mark Omvlee is goed op stoom. In de opera 'Brokeback Mountain' zingt hij de rol van Jack Twist. 'Mijn tegenspeler en ik waren het meteen eens over het zoenen: gewoon zo echt mogelijk.'

INTERVIEW Peter van der Lint

Ik neens was hij daar: Mark Omvlee. De Nederlandse tenor had al van zich doen horen in verschillende kleine rollen bij Opera Zuid, maar dat waren partijen waarmee je niet echt kon opvallen. En toen zong hij in de zomer van 2013 in Wagners 'Das Rheingold' zomaar een grotere rol in die ingenieuze productie op een heuse rijnaak op de Rijn.

En ineens haakte de naam Mark Omvlee zich in de oren vast. Deze krant oordeelde over dat optreden dat hij 'een werkelijk perfecte Mime op het toneel zette'. Hij viel dat jaar ook op in de schitterende 'Owen Wingrave' van Benjamin Britten bij Opera Trionfo en eind deze maand staat hij voor het eerst op het grote podium van De Nationale Opera & Ballet in 'Reimsreisje', een bewerking voor kinderen van Rossini's 'Il viaggio a Reims'.

De naam van de 37-jarige Omvlee zingt eindelijk rond. Helemaal toen bleek dat hij vorige maand in het Duitse Theater Aachen een hoofdrol zong in de nieuwe opera 'Brokeback Mountain' van Charles Wuorinen en Annie Proulx. De rol van de homoseksuele cowboy Jack Twist zong en speelde hij zeer overtuigend. De kritieken waren lovend. Tijd voor een gesprek.

Waar was Mark Omvlee al die tijd?

"Ik deed aanvankelijk de kleinkunstacademie. Daar moest ik na het eerste jaar van af. Terecht hoor. Ik was 20 jaar en iemand opperde dat ik naar het conservatorium moest gaan. Muzikleraar wilde ik niet worden, als pianist was ik niet goed genoeg, dus heb ik me aangemeld voor de zangopleiding. Ik vond zingen toen al heel erg leuk. Ik heb voorgezongen op drie conservatoria en werd op alledrie toegelaten. Ik

koos voor Amsterdam. Ik studeerde in 2003 bij Hein Meens af, maar ik heb mezelf daarna niet goed aangepakt. Mijn techniek was onvoldoende. Je hebt zangers die heel goed kunnen bepalen dat ze wel Rossini willen zingen, maar niet Donizetti. Dat had ik helemaal niet. Ik kreeg wel vaak te horen dat ik zo'n mooi instrument had en dat ik er iets mee moest doen. Maar op de een of andere manier kwam het niet van de grond.

"Een paar jaar geleden heb ik veel in mezelf geïnvesteerd. Ik ben les gaan nemen. Eerst drie jaar bij coach Gemma Jansen en daarna bij tenor Robert Gambill in Berlijn. Er moest een stap worden gemaakt. Ik nam me voor dat ik iets anders zou gaan doen als ik na twee, drie jaar nog steeds niet zou opvallen als zanger. En toen kwamen de goede kritieken. Dat waren natuurlijk gigantische opstokers, een bevestiging dat ik op de goede weg zat. Ik voelde me erkend en senang. Door de successen in 'Owen Wingrave' en 'Das Rheingold' ga je beter voorzingen, het balletje gaat rollen. Die bal rolt nu en ik kan er een schop tegenaan geven."

Hoe ben je in 'Brokeback Mountain' in Aken terechtgekomen?

"Drie, vier jaar geleden heb ik voorgezongen

'Annie Proulx schreef heldere teksten. Schaap betekent ook schaap.'

‘Het einde van de rol is heel emotioneel. Het gevaar is dat je je vocaal te veel laat meeslepen.’

Tenor Mark Omvlee: ‘De regisseur wilde ons uit onze comfortzone halen. Hij koos er heel bewust voor om de twee homo’s door twee heteromannen te laten spelen.’ FOTO YURI VAN DER MEER

op een algemene auditie in Duitsland. Daar hoorde ik niets meer van. Maar kennelijk was die auditie toch ergens in het geheugen blijven hangen. Vorig jaar april kreeg ik een mail van regisseur Ludger Engels dat ze in Aken de nieuwe opera van Wuorinen zouden doen. Hij vroeg mij om naar de partituur te kijken. Als ik het wat zou vinden, dan mocht ik komen voorzingen.

“Eerlijk gezegd vond ik het best typisch dat ze mij voor deze rol vroegen. Ik heb geen naam opgebouwd in hedendaagse muziek of zo. Het was voor hen ook geen probleem dat ik niet meteen kon komen en mocht de datum zelf bepalen. Het leek wel of ze mij de rol gunden. Er was nog geen klavieruittreksel en dus heb ik tijdens het voorzingen zelf wat tonen op de piano aangeslagen en heb nog de aria van Tom Rakewell uit Stravinsky’s ‘The Rake’s Progress’ gezongen. Ik kreeg de rol.

“Ik had er erg hard aan gewerkt. En ja, ik wist meteen dat ik deze rol wilde doen. Dat lag aan de sterke titel, die ik natuurlijk van de gelijknamige film kende. Cowboy van buiten en homo van binnen. Dat is een sterk gegeven. Toen ik de partituur van de eerste akte doorgeworsteld had, kwam het gevoel dat ik het zou kunnen. Het was zó goed, de tekst paste zó naadloos op de muziek. Je kunt de muziek bij wijze van spreken weglaten en dan hou je een goedlopend toneelstuk over. Ik hou van doorgecomponeerde muziek, daar heb ik meer mee dan met de stereotiepe volgorde recitatief-aria. En Annie Proulx schreef heldere teksten. Een schaap is bij haar een schaap, en fuck betekent fuck.

“Bij uiterst complexe muziek als deze moet je je altijd goed afvragen waar je mee begint. De eerste vier weken heb ik alleen maar mijn

zanglijnen gesproken. Om de tekst te leren, maar ook om het ritme te kunnen voelen. Daarna komen de noten en de melodieën, en dan zit het.

“Ik heb er bewust voor gekozen om er helemaal zelf aan te werken. Later, toen het zat, heb ik er met een pianist aan gewerkt en ook nog twee keer met Robert Gambill in Berlijn.

Voelde je verwantschap met het personage?

“De casting in Aken vind ik goed gedaan. De regisseur heeft er heel bewust voor gekozen om deze twee homo’s door twee heteromannen te laten spelen. In zijn optiek kwamen we op die manier uit onze comfortzone, precies zoals de personages het in de opera ook ondergaan. En hoewel ik niet één keer na afloop een biertje met hem heb gedronken, gaf de samenwerking

met mijn tegenspeler Christian Tschelbiew een professioneel en vertrouwd gevoel. We waren het meteen eens over het zoenen – geen gefake, gewoon zo echt mogelijk.

“Jack is in de opera het ondernemende type. Hij is het die steeds zegt: ‘Come on!’ Iemand die met zijn vingers knipt. Het einde van de rol is heel zwaar en emotioneel. Het gevaar is dat je je daar vocaal te veel laat meeslepen, omdat de emoties alle kanten opvliegen. En dan al die hoge noten. Het lijkt wel op de finale van ‘Carmen’ waarin de tenor nog even alles uit de kast moet trekken. Wuorinen componeerde een prachtige vocale achtbaan met een rij hoge besen en b’s. Het is het laatste wat Jack in de opera doet, dus je kunt omwille van de emotie vocale risico’s nemen, waardoor een enkele keer een noot niet zo goed kan uitkomen. Op een andere manier zou ik het niet kunnen spelen.”

En na ‘Brokeback Mountain’?

“Jack Twist kwam op precies het goede moment langs. Ik heb een hoop aan die rol opgehangen. Het was hard werken en ploeteren. Zo langzamerhand kan ik als freelancer op een hoger niveau in de zangwereld verder. In Aken was men erg enthousiast, dus daar komt vast nog wel iets uit voort. In de nabije toekomst ben ik op de grote Nederlandse podia te zien. En ik ben één van de twee zangers ter wereld die Jack Twist op zijn repertoire heeft. Wie weet wat dat me nog brengt?”

Mark Omvlee is in Aken nog te zien als Jack Twist in ‘Brokeback Mountain’ op 11, 14 en 22 januari. Zie: www.theateraachen.de. Op 30 en 31 januari en op 1 februari zingt hij de rol van Belfiore in ‘Reimsreisje’ bij De Nationale Opera (www.dno.nl).

Mark Omvlee (achter) als Jack Twist in ‘Brokeback Mountain’ in Aken.